UNIWERSYTET ZIELONOGÓRSKI IN GREMIUM 15/2021
Studia nad Historią, Kulturą i Polityką DOI 10.34768/ig.vi15.348 ISSN 1899-2722
s. 27-43

Andrzej Dudziński
Uniwersytet Jagielloński
ORCID: 0000-0003-1519-7478

WSPÓŁCZESNE STUDIA NAD DIODOREM SYCYLIJSKIM*

„Biblioteka Historyczna" Diodora Sycylijskiego jest jednym z najważniejszych źródeł naszej wiedzy o historii starożytnego świata[1]. Wartość i wiarygodność tego dzieła była często oceniana bardzo krytycznie. Ostatnie trzy dekady przyniosły jednak szereg nowych ustaleń i nowych sposobów patrzenia zarówno na samego Diodora, jak i na jego dzieło. Celem niniejszego artykułu jest dokonanie przeglądu najważniejszych nurtów we współczesnych badaniach nad tym autorem.

Zagadnienie oceny Diodora jako autora i historyka, a także znajomość stanu badań nad jego dziełem nabierają szczególnego znaczenia w kontekście publikowania przez Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu kolejnych tomów „Biblioteki Historycznej"[2]. Efektem tego wysiłku będzie udostępnienie całości zachowanej części dzieła Diodora polskiemu czytelnikowi. Tym istotniejsze staje się przybliżenie toczącej się w nauce ożywionej dyskusji na temat tego autora. Dotychczas w polskojęzycznej literaturze Diodor mógł liczyć bowiem na ogół jedynie na dość zdawkowe oraz wysoce krytyczne wobec jego kompetencji wzmianki[3].

Sytuację tę w niewielkim jedynie stopniu poprawił wstęp do IV księgi „Biblioteki Historycznej" (pierwszej opublikowanej w całości w języku polskim) pióra Sylwestra Dworackiego[4]. Choć zwięźle przedstawia on zasadnicze problemy związane z korzystaniem z dzieła Diodora, to w znacznej mierze opiera się na klasycznym dziele Stefana Witkowskiego oraz na pracy Klausa Meistera[5]. Pozycje te, choć niewątpliwie wartościowe, reprezentują tradycyjne podejście do Diodora – nie jest to bynajmniej

*Artykuł przedstawia wyniki badań prowadzonych w ramach finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki projektu badawczego Relacja między teorią a praktyką warsztatu historycznego Diodora Sycylijskiego w świetle "Biblioteki historycznej" (2019/32/C/HS3/00114).

[1] Jak słusznie zauważa Ch. Muntz (*Diodorus Siculus and the World of the Late Roman Republic*, New York 2016, s. 14), jest to najdłuższy zachowany grecki tekst historiograficzny.

[2] Do chwili obecnej opublikowane zostały już księgi I-V, XI-XX oraz tom zawierający zachowane fragmenty ksiąg VI-X. Najnowszy tom to właśnie Diodor Sycylijski, *Od mitu do historii*, *Fontes Historiae Antiquae* L, tłum. S. Dworacki, A. Pawlaczyk, Poznań 2020.

[3] Zob. np. B. Bravo, E. Wipszycka, *Historiografia antyczna*, [w:] *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*, red. E. Wipszycka, t. I, Warszawa 1985, s. 68-69; E. Wipszycka, *Część trzecia. Wiek IV*, [w:] *Historia starożytnych Greków*, B. Bravo *et al.*, t. II, Warszawa 2009, s. 238, czy lapidarna opinia K. Korusa (*Grecka proza poklasyczna*, Kraków 2003, s. 171) na temat Diodora: „Popularyzator historii, chociaż sam *sensu stricto* historykiem nie był".

[4] Diodor Sycylijski, *Czyny i dzieła herosów i półbogów*, *Fontes Historiae Antiquae* XVI, tłum. S. Dworacki, Poznań 2010, s. 7-19.

[5] S. Witkowski, *Historjografja grecka*, t. III, Kraków 1927; K. Meister, *Die griechische Geschichtsschreibung. Von dem Anfägen bis zum Ende des Hellenismus*, Stuttgart-Berlin-Köln 1990.

zarzut, bowiem druga z nich została opublikowana w tym samym roku co praca Kenetha Sacksa, której ogłoszenie drukiem stanowi dogodną cezurę w badaniach nad „Biblioteką Historyczną"[6]. Monografii Sacksa Dworacki poświęca zresztą osobny akapit, w którym poprzestaje jednak jedynie na zwięzłym przeglądzie podejmowanych przez nią zagadnień. W tej sytuacji najlepszym przedstawieniem w języku polskim toczącej się na temat Diodora dyskusji, uwzględniającym różne punkty widzenia, pozostaje wstęp Gościwita Malinowskiego poprzedzający wydanie dzieła Agatarchidesa z Knidos[7], choć siłą rzeczy koncentruje się on tylko na wybranych, istotnych z punktu widzenia badań nad Agatarchidesem zagadnieniach. Wydaje się zatem, że uzasadniona będzie próba nieco szerszego przedstawienia współczesnych badań nad Diodorem Sycylijskim[8].

Najważniejsze publikacje poświęcone Diodorowi

Ostatnie trzy dekady przyniosły wzrost zainteresowania Diodorem i jego dziełem. Przełożyło się to na szereg publikacji obejmujących także edycje i tłumaczenia „Biblioteki Historycznej". Obok wydania polskiego wspomnieć należy zwłaszcza o bilingwicznym, grecko-francuskim wydaniu krytycznym wydawnictwa Les Belles Lettres (kolekcja Budé). Każda z zachowanych w całości ksiąg publikowana jest w osobnym tomie, a także opatrzona wstępem i aparatem krytycznym. Podobnie jak w przypadku polskiego wydania, za poszczególne księgi odpowiadają różni badacze. Na szczególną uwagę zasługuje wydanie księgi I z generalnym wstępem do dzieła Diodora pióra Françoisa Chamoux[9]. Warto w tym miejscu wspomnieć również o tłumaczeniu na język angielski księgi XI i początku księgi XII, obejmujących okres pięćdziesięciole-

[6] K. Sacks, *Diodorus Siculus and the First Century*, Princeton 1990. W tym miejscu wspomnieć należy również o opublikowanych nieco wcześniej artykułach Catherine Rubincam, która w systematyczny sposób podjęła szereg bardzo podstawowych zagadnień związanych z dziełem Diodora, takich jak organizacja dzieła (C. Rubincam, *The organization and composition of Diodoros' Bibliotheke*, EMC/CV 31, s. 313-328) czy wykorzystanie wewnętrznych odniesień (*eadem*, *Cross-References in the "Bibliotheke Historike" of Diodoros*, *Phoenix* 43.1, s. 39-61).

[7] Agatarchides z Knidos, *Dzieje*, tłum. G. Malinowski, Wrocław 2007, s. 90-96.

[8] W języku angielskim aktualnym i zwięzłym wprowadzeniem do współczesnego stanu badań nad Diodorem jest L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, *Introduction*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 3-12.W języku włoskim funkcję taką pełnić może rozdział D. Ambaglio (*Diodoro Siculo*, [w:] *Storici greci d'Occidente*, red. R. Vattuone, Bologna 2002, s. 301-338), z obszernym opisem wcześniejszej literatury (s. 332-338).

[9] F. Chamoux, *Introduction générale*, [w:] *Diodore de Sicile: Bibliothèque Historique. Introduction générale, Livre I*, ed. F. Chamoux, Paris 1993, s. I-LXXVII. Na wydanie oczekują jeszcze księgi IV i XIII. Warto zwrócić uwagę na cztery tomy zawierające fragmenty niezachowanych w całości ksiąg Diodora – fragmenty te zostały bowiem gruntownie przejrzane i sposób ich traktowania różni się niekiedy znacząco od poprzednich wydań.

cia między wojnami perskimi a wojną peloponeską, autorstwa Petera Greena[10]. Autor opatrzył je bogatym komentarzem historycznym, starając się podejść do Diodora i jego dzieła bez uprzedzeń, jakie jego zdaniem charakteryzowały większość wcześniejszych badaczy. Dla historyków zainteresowanych dziejami Sycylii użytecznym wsparciem (choćby w kontekście bibliografii) może być tłumaczenie na język włoski fragmentów „Biblioteki" opisujących dzieje tej wyspy, zebranych, przełożonych i opatrzonych komentarzem przez Calogero Miccichè[11]. Podobny charakter ma również praca Jana Stronka „Semiramis' Legacy. The History of Persia According to Diodorus of Sicily", zbierająca fragmenty dotyczące Persji – poprzedzona jest ona jednak znacznie bardziej rozbudowanym wstępem wprowadzającym czytelnika w problemy związane z dziełem Diodora[12].

Osobną kategorię publikacji stanowią komentarze do poszczególnych ksiąg „Biblioteki Historycznej". W tej grupie wyróżnia się zwłaszcza ambitny projekt włoskich uczonych, początkowo pod kierownictwem Delfino Ambaglio, którzy przygotowują komentarze do wszystkich zachowanych ksiąg. Serię poprzedziła publikacja tomu „Diodoro Siculo. Introduzione generale", który zawierał wprowadzenie do tego historyka, a także omówienie transmisji zachowanego tekstu i zagadnień chronologicznych[13]. Komentarze do niektórych ksiąg „Biblioteki Historycznej" pojawiły się również w języku niemieckim, a także (do księgi XV) angielskim[14].

Ostatnie trzy dekady przyniosły również nowe monografie poświęcone Diodorowi. Wspomnianą wyżej pracę Sacksa można w tym kontekście bez przesady uznać za pionierską[15]. Wśród nowych opracowań wspomnieć należy monografie „La Biblioteca storica di Diodoro Siculo. Problemi e metodo" autorstwa D. Ambaglio oraz „Diodor

---

[10] Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006.

[11] Diodoro Siculo, *L'isola più bella. La Sicilia nella „Biblioteca Storica" di Diodoro Siculo*, tłum. i red. C. Miccichè, Caltanissetta 2015.

[12] J. Stronk, *Semiramis' Legacy. The History of Persia According to Diodorus of Sicily*, Edinburgh 2017.

[13] D. Ambaglio, F. Landucci, L. Bravi, *Diodoro Siculo, Biblioteca storica. Commento storico. Introduzione generale*, Milano 2008 (dalej: *Introduzione generale*). Niestety, jak dotychczas ukazały się jedynie komentarze do ksiąg IV, VI-VIII, XIII, XVII, XVIII, XXXI i jako ostatni (w 2017 r.) do ksiąg XXIII-XXIV. Pozostaje mieć nadzieję, że ten ambitny i potrzebny projekt będzie kontynuowany.

[14] P.J. Stylianou, *A historical commentary on Diodorus Siculus book 15*, Oxford 1998. Niemieckie komentarze są publikowane wraz z tłumaczeniami stosownych części tekstu „Biblioteki Historycznej" na język niemiecki: Diodoros, *Griechische Weltgeschichte*, tłum. O. Veh *et al.*, 10 tomów, Stuttgart 1992-2009.

[15] Wcześniejsze publikacje monograficzne dotyczące Diodora obejmowały głównie komentarze do „Biblioteki Historycznej" (K. Meister, *Die sizilische Geschichte bei Diodor von den Anfängen bis zum Tod des Agathokles*, Munich 1967; A. Burton, *Diodorus Siculus. Book I. A commentary*, Leiden 1972), a nie opracowania poświęcone temu autorowi. W rezultacie praca Sacksa była bodaj pierwszym opracowaniem o takim charakterze od czasów fundamentalnej pracy Ch.A. Volquardsena, *Untersuchungen über die Quellen der griechischen und sicilischen Geschichten bei Diodor, Buch XI bis XVI*, Kiel 1868.

und seine »Bibliotheke«: Weltgeschichte aus der Provinz" Michaela Rathmanna, prezentujące nadal bardzo tradycyjne podejście[16]. Odmienny charakter mają prace „Diodorus' Mythistory and the Pagan Mission" Iris Sulimani oraz „Diodorus Siculus and the Late Republic" Charlesa Muntza[17]. Obie monografie podejmują wprawdzie generalne problemy związane z tym autorem, jego sposobem pracy i wiarygodnością jego dzieła, ale jednocześnie w swoich rozważaniach koncentrują się na pierwszych pięciu księgach „Biblioteki Historycznej", starając się znaleźć nowe sposoby ich interpretacji.

Ten krótki przegląd nie mógłby być kompletny bez wspomnienia o tomie pokonferencyjnym „Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the *Bibliotheke*", przygotowanym po konferencji „Diodorus Siculus: Shared Myths, World Community and Universal History", która odbyła się w Glasgow w 2011 r. Tom ten zawiera nie tylko najbardziej aktualne podsumowanie dotychczasowych badań, ale również szereg niezwykle interesujących studiów szczegółowych, przygotowanych przez osoby reprezentujące bardzo różne podejścia do badań nad Diodorem i jego dziełem[18].

Najważniejsze nurty we współczesnych badaniach nad Diodorem Sycylijskim

Sama liczba nowych publikacji dotyczących Diodora wskazuje na to, że stał się on w ostatnim czasie przedmiotem ożywionej dyskusji, w której wyróżnić można dwa podstawowe nurty. Pierwszy z nich to kontynuacja wcześniejszych badań, utrzymanych w duchu tradycyjnej *Quellenforschung* i koncentrujących się na identyfikacji źródeł każdego passusu „Biblioteki Historycznej". W drugim zaś w centrum zainteresowania znajduje się sam Diodor i jego dzieło[19]. W obrębie tego nurtu wyróżnić można również kilka charakterystycznych podejść i problemów.

Tradycyjna *Quellenforschung*

Quellenforschung nadal stanowi jeden z najważniejszych nurtów badawczych w studiach nad Diodorem, o ile nie wręcz dominujący. Z całą jednak pewnością wywiera przemożny wpływ na badania historyczne prowadzone w oparciu o „Bibliotekę Hi-

[16] D. Ambaglio, *La Biblioteca storica di Diodoro Siculo. Problemi e metodo*, Como 1995; M. Rathmann, *Diodor und seine "Bibliotheke": Weltgeschichte aus der Provinz*, Berlin 2016.

[17] I. Sulimani, *Diodorus' Mythistory and the Pagan Mission*, Leiden 2011; Ch. Muntz, *Diodorus Siculus…*

[18] L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan red., *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, Leuven-Paris-Bristol 2018 (dalej: *Diodoros of Sicily*). Poza tym warto zwrócić uwagę na zbiór bardzo ciekawych, poświęconych Diodorowi artykułów hiszpańskich uczonych, opublikowanych wcześniej w innych miejscach – J. Lens Tuero red., *Estudios Sobre Diodoro de Sicilia*, Grenada 1994.

[19] Niekiedy – jak w przypadku Sacksa (*Diodorus Siculus…*, s. 7-8) – oznacza to całkowitą rezygnację z angażowania się w dyskusje na temat źródeł, z których korzystał Diodor.

storyczną". U jego podstaw legł szereg sformułowanych jeszcze w XIX w. przekonań[20]. Po pierwsze, dzieło Diodora miało być zaledwie kompilacją prac jego poprzedników, które on sam jedynie kopiował, przenosząc do swojego dzieła charakterystyczne cechy każdej z nich. Po drugie, miał on wykorzystywać tylko jedno dzieło na raz, podążając za nim tak długo, jak to możliwe i zmieniając je jedynie wtedy, gdy było to niezbędne. Trzecim, na ogół niewypowiedzianym założeniem było to, że źródła Diodora były pracami lepszymi i bardziej wartościowymi niż jego „Biblioteka Historyczna"[21]. Stąd też zainteresowanie badaczy kierowało się zwłaszcza w stronę identyfikacji i – w miarę możliwości – odtworzenia zaginionych dzieł, na których opierał się Diodor. Takie dążenie doprowadziło do paradoksalnej sytuacji, w której im bardziej biernym i bezrefleksyjnym kopistą miał być Diodor, tym więcej fragmentów jego dzieła można było przypisać wcześniejszym autorom i wykorzystać w badaniach nad nimi[22]. Stąd też baczną uwagę badacze zwracali na pojawiające się w tekście „Biblioteki" powtórzenia, upatrując w nich świadectwa zmiany źródła.

Współczesne podejście do *Quellenforschung* jest zdecydowanie bardziej zniuansowane. Z jednej strony wielu autorów podtrzymuje bardzo krytyczną opinię na temat warsztatu i możliwości intelektualnych Diodora[23], zaś inni podtrzymują zasadność przynajmniej niektórych założeń *Quellenforschung*[24]. Z drugiej strony nawet badacze uznający wartość tego podejścia i uważający je za najbardziej stosowną metodę

[20] Fundamentalną rolę w tym procesie odegrała wspomniana wyżej praca Volquardsena – zob.: przyp. 15.

[21] W tym miejscu odnotować należy głos V. Parkera (*Errors and Doublets: Reconstructing Ephoros and Appreciating Diodoros*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 189-206), który, podtrzymując bardzo krytyczną opinię o walorach Diodora jako historyka, na przykładzie Efora z Kyme, zwraca uwagę, że tym bardziej część błędów może obciążać źródła, na których oparł się Diodor.

[22] Stąd pojawiały się kolejne monografie poświęcone zaginionym historykom, pisane w dużej mierze w oparciu o tekst „Biblioteki Historycznej" (zob. np. G.L. Barber, *The Historian Ephorus*, Chicago 1935; J. Hornblower, *Hieronymus of Cardia*, Oxford 1981; L. Pearson, *Greek Historians of the West: Timaeus of Tauromenium and his Predecessors*, Atlanta 1987, a ostatnio C.A. Baron, *Timaeus of Tauromenium and Hellenistic Historiography,* Cambridge 2013), podczas gdy sam Diodor – redukowany coraz skuteczniej do roli kopisty – stawał się coraz mniej interesujący. Mechanizm ten wpływał na podejście badaczy do dzieła Diodora – zob.: J. Lens Tuero (*On Textual and Non Textual Quotations from Historical Works*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 226).

[23] D. Ambaglio (*Introduzione alla Biblioteca storica di Diodoro*, [w:] D. Ambaglio, F. Landucci, L. Bravi, *Introduzione generale*, s. 22) nazywa go „księciem epitomatorów. P.J. Stylianou (*op. cit.*, s. 1) już na wstępie nazywa Diodora „drugorzędnym epitomatorem, który używał pierwszorzędnych źródeł", a następnie również „ledwie epitomatorem, a w dodatku niekompetentnym" (*op. cit.*, s. 49), którego charakteryzowały „niekompetencja, brak uwagi i ignorancja" (*op. cit.*, s. 137); M. Rathmann (*op. cit.*, s. 350-353) stwierdzał, że „Diodor był złym historykiem i skromnym pisarzem" oraz przypisywał braki jego dzieła „życiorysowi autora i jego kiepskiej edukacji: Diodorowi brakowało umiejętności metodologicznych, a zapewne również możliwości intelektualnych, by przeprowadzić przenikliwą analizę swoich czasów".

[24] Zob. np. S. Wallace, *Implied Motivation in Diodorus' Narrative of the Successors*, [w:] A. Meeus red., *Narrative in Hellenistic Historiography*, „Histos" Suppl. 8 (2018), s. 69-114. Szereg rozważań szczegółowych, w znakomitej większości poświęconych problematyce źródeł Diodora, znaleźć można w wydawnictwie pokonferencyjnym E. Galvagno, C. Mole Ventura red., *Mito — Storia — Tradizione. Diodoro Siculo e la storiografia classica*, Catania 1991. Sama konferencja miała miejsce w 1984 r.

badania dzieła Diodora zdają sobie sprawę z jej ograniczeń – jak słusznie zauważył D. Ambaglio, jeżeli jeden i ten sam passus „Biblioteki Historycznej" przypisywany jest niekiedy pięciu różnym źródłom, to znaczy, że na jeden przykład (być może) dobrze przeprowadzonej *Quellenforschung* przypadają cztery przykłady na pewno błędne[25].

Obecnie fundamentalne znaczenie *Quellenforschung* w badaniach nad Diodorem zasadza się na dwóch filarach: sile dotychczasowej tradycji i utartych przez lata schematów oraz na charakterze publikacji przygotowywanych w tym duchu. Podejście to jest bowiem najsilniej reprezentowane w komentarzach, które mają w założeniu pomagać historykom i innym badaczom w pracy z tekstem „Biblioteki Historycznej"[26]. Fakt ten jest rzecz jasna zrozumiały, biorąc pod uwagę charakter tego rodzaju tekstów, które z natury dzielą całość dzieła na fragmenty dotyczące konkretnego zagadnienia, następnie opatrując je komentarzem. W przypadku dzieła takiego jak „Biblioteka Historyczna", do której przylgnęła opinia kompilacji, refleksja nad wykorzystanym w danym passusie źródłem jest naturalna i często oczekiwana. Jednocześnie jednak utrwala ona wizerunek Diodora jako kopisty lub epitomatora, którego wkład w kształt i wymowę własnego dzieła był bardzo ograniczony[27]. Ma to szereg dalej idących konsekwencji, bowiem uznanie tego historyka za bezrefleksyjnego kopistę lub nieuważnego epitomatora pozwala na wytłumaczenie wszelkich problemów historycznych czy alternatywnych wersji wydarzeń, poprzez przypisanie ich bądź jego własnej niekompetencji, bądź też sympatiom lub antypatiom autora, na którego pracy miałby się on w danej części dzieła opierać[28]. W efekcie *Quellenforschung* dostarcza wygodnego i pozornie solidnie ugruntowanego narzędzia, które pozwala historykom uzasadnić, dlaczego wersji wydarzeń przedstawionej przez Diodora nie należy dawać wiary.

Współczesna krytyka *Quellenforschung*

Choć poszczególne założenia leżące u podstaw *Quellenforschung* od dawna budziły wątpliwości, dopiero ostatnie trzy dekady przyniosły bardziej systematyczną kryty-

[25] D. Ambaglio, *La Biblioteca…*, s. 9.

[26] Zob. np. D. Ambaglio, *Diodoro Siculo. Biblioteca Storica libro XIII. Commento storico*, Milano 2008; P.J. Stylianou, *op. cit*. i inni. Pewnym wyjątkiem pozostaje pod tym względem komentarz A. Burton, *op. cit*.

[27] Zob. np.: tom pokonferencyjny D. Ambaglio red., *συγγραφή Atti del Convegno "Epitomati ed epitomatori: il crocevia di Diodoro Siculo", Pavia, 21-22 aprile 2004*, Como 2002.

[28] Prowadzi to do sytuacji, w której *defacto* wszelkie opinie wyrażone w tekście „Biblioteki" traktowane są raczej jako poszlaki pozwalające na zidentyfikowanie autora źródła, a nie własny głos Diodora. W rezultacie nadal często spotkać można sytuacje, w których Diodor utożsamiany jest z autorem źródła – por. np. „Diodorus/Timaeus" wykorzystywane przez R. Milesa (*Carthage Must be Destroyed: The Rise and Fall of an Ancient Civilization*, London 2010) np. na s. 141. W sytuacji, w której wiele z tych atrybucji jest niepewnych lub opartych na wątłych przesłankach, pozostawia to współczesnym badaczom dużą swobodę interpretacji i „korekty" tekstu „Biblioteki".

kę tego podejścia[29]. Wyróżnić można dwie zasadnicze osie krytyki *Quellenforschung*. Z jednej strony, niektórzy badacze otwarcie podważają fundamentalne założenia dotyczące charakteru dzieła Diodora i metody jego pracy, z drugiej zaś szereg nowszych badań nad konkretnymi przykładami również świadczy przeciwko dotychczas „pewnym" identyfikacjom.

Szczegółową analizę rozwoju badań nad źródłami Diodora, ich sił i słabości oraz użyteczności z perspektywy badań nad zaginionym dziełem Efora z Kyme przedstawił w swojej monografii poświęconej temu autorowi Giovanni Parmeggiani[30]. Żarliwą krytykę tradycyjnego podejścia, a zwłaszcza leżących u jego podstaw założeń, przedstawił też z charakterystyczną dla siebie swadą P. Green we wstępie do swojego tłumaczenia XI i części XII księgi „Biblioteki"[31].

Wśród badań koncentrujących się na konkretnych częściach „Biblioteki" lub konkretnych autorach wymienić należy analizę źródeł I księgi autorstwa Ch. Muntza, który zakwestionował powszechnie przyjętą atrybucję tej części dzieła Diodora Hekatajosowi z Miletu[32]. Na uwagę zasługuje również praca Edmonda Lévy'ego, poświęcona opisowi walk pod Pylos i na Sfakterii u Diodora[33]. Francuski uczony zauważa, że choć powszechnie uważa się, że w opisie wojny peloponeskiej Diodor opierał się wyłącznie na dziele Efora z Kyme, to zachodzą bardzo duże podobieństwa (zarówno w przebiegu opisywanych wydarzeń, jak i w użytych terminach) między opisem tych działań w „Bibliotece Historycznej" a opisem znanym z „Wojny Peloponeskiej" Tukidydesa. Na tej podstawie Lévy doszedł do wniosku, że nie ma podstaw, by doszukiwać się w tym fragmencie wykorzystania jakiegokolwiek źródła pośredniego – np. Efora z Kyme. Tego rodzaju ustalenia uderzają w leżące u podstaw *Quellenforschung* dążenie do maksymalnego ograniczania liczby źródeł, na których opierał się Diodor[34]. Obecnie wydaje się, że do wielu tradycyjnie uznawanych atrybucji należy podchodzić ze znaczną dozą sceptycyzmu.

Co więcej, równolegle zmianie ulega generalnie podejście do historyków drugiego i kolejnych pokoleń – czyli autorów, którzy opisywali wydarzenia znane sobie głównie z dzieł poprzedników. Kluczowy w tym kontekście jest artykuł Alberta B. Boswortha, który pokazuje mechanizm pracy tych autorów, podkreślając, że choć często zmieniali

[29] Podwaliny tej krytyki położyły takie prace jak J. Palm, *Über Sprache und Stil des Diodoros von Sizilien: ein Beitrag zur Beleuchtung der hellenistischen Prosa*, Lund 1955 , który podjął się analizy języka, którym jest napisana „Biblioteka Historyczna", i wykazał, że jest on jednorodny w przekroju całego dzieła.

[30] G. Parmeggiani, *Eforo di Cuma. Studi su storiografia greca*, Bologna 2011, s. 349-394.

[31] P. Green, *Introduction*, [w:] Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006, s. 1-34.

[32] Ch. Muntz, *The sources of Diodorus Siculus Book I*, *CQ* 61 (2011), s. 574-594.

[33] E. Lévy, *Diodore de Sicile récrivant Thucydide (D.S. xii, 62.6 -7 et 67, 3-5, versus Thuc. iv, 12.3 et 80)*, „Ktéma" 26 (2001), s. 333-341.

[34] Zob. również A. Dudziński, *Diodorus' use of Timaeus*, AHB 30.1-2 (2016), s. 43-76.

rozłożenie akcentów i interpretacje wydarzeń, to nie ingerowali w warstwę faktograficzną swoich źródeł – nie wymyślali nowych wydarzeń, ewentualnie korygując błędy poprzedników[35]. W przypadku Diodora przykładem takiej interpretacji może być artykuł Lisy I. Hau, poświęcony fragmentowi „Biblioteki" opartemu na dziele Agatarchidesa z Knidos[36]. Hau pokazuje, w jaki sposób Diodor wykorzystał materiał źródłowy, by wydobyć z niego i podkreślić te elementy, które były dla niego istotne. Autorka zwraca również uwagę na fragmenty, w których Diodor zmienił wymowę tekstu Agatarchidesa, jak np. w kwestii mieszkańców Saby w Arabii Szczęśliwej (Diod. III.47.8, por. Phot. cod. 250 459a), gdzie przekierował ostrze moralizowania ze zgubnego wpływu luksusu na chciwość sąsiadów.

Tematy, motywy i lekcje moralne w „Bibliotece Historycznej"

Niezależnie od poglądów na sposób wykorzystania źródeł większość badaczy przyznaje obecnie, że realizując swój projekt, Diodor zwracał szczególną uwagę na niektóre aspekty, często związane z elementami moralizatorskimi[37]. Duża część dyskusji nad „Biblioteką Historyczną" koncentruje się na badaniu tych właśnie aspektów dzieła, głównie ze względu na to, że w największej mierze odzwierciedlają one poglądy i priorytety tego autora[38].

Wśród głównych motywów przewijających się w całej „Bibliotece Historycznej", poza popularnym w epoce hellenistycznej motywem losu (τύχη), najczęściej podkreśla się m.in. pochwałę łagodności (ἐπιείκεια) i życzliwości (φιλανθρωπία), a także to, ile uwagi Diodor poświęcał ubogim i cierpiącym[39]. Diodor często podkreślał również inne aspekty stosunku władców do poddanych, a zwycięzców do pokonanych, takie jak zapewnienie swobody wypowiedzi (παρρησία) i niezałamywanie się po porażkach oraz niewywyższanie się po sukcesach[40].

---

[35] A.B. Bosworth, *„Plus ça change…". Ancient Historians and their Sources*, *ClAnt* 22.2 (2003), ss. 167-198.

[36] L.I. Hau, *Diodoros' Use of Agatharkhides' Description of Africa*, [w:] *Histoire et géographie chez les auteurs grecs (République et Empire)*, red. M. Coltelloni-Trannoy, S. Morlet, Paris 2019, s. 27-41. Dzieło Agatarchidesa znamy również ze skrótu dokonanego przez Focjusza. Paralele między oboma tekstami są na tyle znaczne, że nie ulega wątpliwości, iż Diodor polegał w tym miejscu właśnie na tym autorze.

[37] W generalnym *proemium* do „Biblioteki Historycznej" Diodor zdecydowanie podkreśla dydaktyczną rolę historii, zgodną ze stoickimi ideałami (Diod. I 1-3).

[38] Konsekwentne podkreślanie roli historii w wychowaniu pokazuje np.: J.M. Camacho Rojo, *En torno a Diodoro de Sicilia y su concepción moralizante de la historia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 63-69.

[39] Zob. np. I. Sulimani, *Diodorus' Mythistory…*, s. 57-108. O *Týche* zob. J.M. Camacho Rojo, *El concepto de Týche en Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 81-95. O współczuciu wobec cierpiących zob. L.I. Hau, *Diodoros' Use of Agatharkhides'…*

[40] Παρρεσια zob. K. Sacks, *Diodoros of Sicily and the Hellenistic Mind*, [w:] *Diodoro sof Sicily*, s. 43-64; stosunek do losu zob. J.M. Camacho Rojo, *Actitudes del hombre frente a la* Týche *en la* Biblioteca

Wątki moralizujące są szczególnie powszechne w pierwszych sześciu księgach dzieła Diodora, obejmujących mity oraz opisy geograficzne i etnograficzne całego znanego ówcześnie świata. Dostępność różnorodnego materiału i brak ograniczeń, jakie w kolejnych księgach (VII-XL) narzucał przyjęty przez Diodora układ annalistyczny, ułatwiały wydobycie konkretnych elementów. Opisywanie wydarzeń i postaci mitycznych również stwarzało okazję do podkreślania ich zalet – zwłaszcza, że euhemerystyczna wykładnia mitów, którą prezentował Diodor (VI 1.1-3), w większości bóstw upatrywała śmiertelników, którzy swoimi dokonaniami zasłużyli sobie na pamięć i boską cześć potomnych. Stąd też rozważania – zarówno Diodora, jak i współczesnych uczonych studiujących jego dzieło – dotyczące ideałów władcy obejmują nie tylko Aleksandra Wielkiego czy Juliusza Cezara, ale również np. egipskiego władcy Sesoosisa[41].

Nie jest to jedyny powód, dla którego część badaczy chętnie analizuje tę część „Biblioteki Historycznej". Ze względu na większą swobodę autora w zakresie doboru i kompozycji treści niektórzy uczeni szukają w niej różnych możliwości interpretacyjnych: Ch. Muntz dopatruje się w pierwszych księgach komentarza do wydarzeń współczesnych Diodorowi; Iris Sulimani koncentruje się tymczasem na opisach wędrówek bogów i herosów, dostrzegając w nich nie tylko „pogańskich misjonarzy", ale przede wszystkim odbicie realiów epoki hellenizmu i współczesnej Diodorowi schyłkowej Republiki, z postaciami odpowiednio: Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara – gigantów, których kariery i osiągnięcia przywodziły współczesnym na myśl bohaterów mitów[42]. Bez wątpienia dzieło Diodora, niezależnie od oceny wartości historycznej informacji w nim zawartych, pozwala na głębsze zrozumienie sposobu myślenia o historii, cywilizacji i kulturze znanego świata u schyłku Republiki Rzymskiej. Diodor – z tego, co wiemy, osobiście zamożny i niezaangażowany bezpośrednio w politykę, a zatem niezobligowany do prezentowania konkretnej wykładni dziejów – oddaje poglądy i gusta swojej epoki[43].

Histórica *de Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 97-116; L.I. Hau, *The Burden of Good Fortune in Diodorus of Sicily: A Case for Originality?*, „Historia" 58.2 (2009), s. 171-197.

[41] Por. np. L. Prandi, *A Monograph on Alexander the Great within a Universal History: Diodoros Book XVII*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 175-185. Już K. Sacks (*Diodorus Siculus*…, s. 160-203) sygnalizował, jak dużą rolę w „Bibliotece" odgrywać miała postać Cezara. Należy jednak zaznaczyć, że bardzo ciekawą alternatywną hipotezę wysunął jakiś czas temu P. Goukowsky (*Diodore de Sicile, Pompéien repenti?*, *CRAI* 148.2(2004), s. 599-622), a rozwinął ostatnio R. Westall (*In Praise of Pompeius: Re-reading the* Bibliotheke Historike, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 91-127). Autorzy ci twierdzą, że centralną postacią ostatnich ksiąg „Biblioteki Historycznej" był nie Cezar, a Pompejusz.

[42] Zob. zwłaszcza I. Sulimani, *Diodorus' Mythistory*…, s. 307-333.

[43] W kwestii znaczenia i funkcji historii blisko mu na przykład do Cycerona – zob. A. Meeus, *History's Aims and Audience in the Proem to Diodoros'* Bibliotheke, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 149-174.

Metody pracy

Świadectwem fundamentalnej zmiany w podejściu do badań nad „Biblioteką Historyczną" jest rosnące zainteresowanie jej autorem, jego metodą pracy i procesem powstawania dzieła, które dotąd uznawano na ogół za niewiele więcej niż źródło fragmentów zaginionych dzieł. Wydaje się, że wiele pracy pozostało nadal do zrobienia w kwestii zrozumienia procesu powstawania „Biblioteki", począwszy od organizacji całego procesu w czasie, aż po kwestie stylu i sposobu konstruowania narracji historycznej oraz podejścia do pewnych toposów historiograficznych.

Problematyce celów, jakie stawiał sobie Diodor, poświęcono w ostatnich latach sporo uwagi. Obok dydaktycznej funkcji historii badacze podkreślają na ogół próbę zebrania całej historii w jednym dziele, porównując „Bibliotekę" do współczesnej, monumentalnej „The Story of Civilization", wydawanej w latach 1935-1975[44]. Nie należy jej zatem porównywać z dziełami Tukidydesa czy Polibiusza, bowiem Diodor nigdy nie aspirował do rzucenia im rękawicy w kwestii szczegółowości opisu konfliktów, którym poświęcili swoje dzieła[45]. Zdaniem części badaczy, dydaktyczna rola historii czy relatywnie prosty język, jakim napisane jest dzieło Diodora, wskazują na to, że było ono skierowane do mniej przygotowanego czytelnika. Z drugiej jednak strony, część badaczy podkreśla, że przekonanie o dydaktycznej roli historii było powszechne w I w. p.n.e. i że Diodor w rzeczywistości kierował swoje dzieło przede wszystkim do osób, które dzierżyły władzę polityczną bądź wojskową i mogłyby skorzystać w praktyce np. z pouczeń o konieczności łagodnego traktowania poddanych[46].

Pomimo licznych studiów nad dziełem Diodora organizacja jego pracy i samego procesu pisania „Biblioteki Historycznej" pozostaje przedmiotem dyskusji. Otwarte pozostaje przede wszystkim pytanie o stan ukończenia „Biblioteki". Choć na ogół przyjmuje się, że praca została zamknięta, to są powody, by wątpić, czy rzeczywiście proces nanoszenia poprawek, o którym wspomina Diodor (I 4.6), został zakończony[47]. Tymczasem odpowiedź na pytania związane z procesem powstawania „Biblioteki" – zarówno w kontekście kwestii tak generalnych jak czas powstawania, etapy pisania czy stan ukończenia dzieła, jak i w kontekście sposobu pracy Diodora nad danym passusem – ma fundamentalne znaczenie choćby dla interpretacji pomyłek, które znajdujemy w dziele Diodora. Klasyczną interpretację rozłożenia procesu pisania „Biblioteki"

[44] William Durrant, wraz z żoną Ariel Durrant, został w 1968 r. uhonorowany nagrodą Pulitzera za swoje dzieło.

[45] Zob. P. Green, *Introduction*, s. 13; C. Rubincam, *New and Old Approaches to Diodoros: Can They Be Reconciled?*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 13-14.

[46] A. Meeus, *op. cit.*, s. 168-172.

[47] P. Green, *Introduction*, s. 8-9; J. Priestley, *A Question of Sources: Diodoros and Herodotos on the River Nile*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 218; A. Muntz, *Diodorus Siculus…*, s. 217-224.

w czasie przedstawił K. Sacks. Przyjął on, że 30 lat, o których wspomina Diodor, należy podzielić na dwie równe części – czas zbierania materiałów (ok. 60-ok. 46) i proces samego pisania (ok. 46-ok. 30). Ostatnie badania, m.in. Richarda Westalla, otwierają jednak nowe perspektywy badawcze w tym kontekście[48]. Podstawowym problemem jest niespójność samego Diodora, który raz informuje czytelnika, że zamierza doprowadzić „Bibliotekę" do roku 60/59 (I 4.7), by w kolejnym rozdziale zmienić tę datę na 46/45 r (I 5.1)[49]. Z analizy zachowanych fragmentów XL księgi można domniemywać, że w praktyce udało się wypełnić jedynie pierwszą z tych zapowiedzi[50]. Z kolei w księgach III-V Diodor niejednokrotnie zapowiada czytelnikom, że jego dzieło będzie obejmowało dokonania Juliusza Cezara (np. III 38.2; V 21.2). Problem ten C. Rubincam próbowała rozwiązać poprzez postawienie hipotezy, że Diodor pierwotnie planował napisać czterdzieści dwie księgi, jednak pod wpływem wojen domowych zmienił zdanie[51]. Rozwiązanie to, w dużej mierze opierające się na rekonstrukcji chronologii powstawania „Biblioteki" Sacksa, nie wydaje się jednak w pełni przekonujące[52], co wskazuje, że kwestia procesu powstawania „dzieła Diodora" wymaga dalszych badań.

W kwestii konstrukcji narracji historycznej najlepiej przebadanym aspektem jest prawdopodobnie wykorzystanie mów. Choć od czasów Tukidydesa było ono dość powszechne w starożytnej historiografii, to z czasem stało się przedmiotem krytycznej dyskusji, w której Diodor opowiadał się zdecydowanie za ograniczeniem zbędnych mów, które jego zdaniem rozbijały narrację, i dość konsekwentnie stosował się do tego postulatu, pisząc „Bibliotekę"[53]. L.I. Hau próbowała z kolei zidentyfikować różne rodzaje postaci „narratorów", które Diodor stosował w swoim dziele[54]. Anali-

---

[48] K. Sacks, *Diodorus Siculus…*, s. 169-172; *idem*, *Dating Diodorus'* Bibliotheke, *Med. Ant.* I.2 (1998), s. 437-442; R. Westall, *In Praise…*

[49] Co ciekawe, mimo innej daty w passusie I 5.1, Diodor nadal łączy koniec swojego dzieła z początkiem wojny galijskiej. Różne próby wytłumaczenia tej rozbieżności podsumowali m.in. K. Sacks (*Diodorus Siculus…*, s. 170), J. Lens Tuero (*Sobre la naturaleza de la* Biblioteca Histórica *de Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 33-34) i P. Green (*Appendix A: The Terminal Date of the Bibliotheke*, [w:] Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006, s. 237-241).

[50] Próba rekonstrukcji XL księgi zob. R. Westall, *In Praise…*, s. 104-107, 127.

[51] C. Rubincam, *How Many Books Did Diodorus Siculus Originally Intend to Write?*, *CQ* 48.1 (1998), s. 229-233.

[52] Omawianie poszczególnych argumentów wykracza poza zakres niniejszego artykułu. Tu poprzestańmy jedynie na obserwacji, że choć idea, iż Diodor planował podzielić 42 księgi swojego dzieła na heksady, jest atrakcyjna, to nie znajduje odzwierciedlenia w zaproponowanym przez niego opisie treści (I 4.6-7).

[53] O wykorzystaniu mów przez Diodora zob. D. Pausch, *Diodoros, the Speeches, and the Reader*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 473-489; Ch. Baron, *The Road Not Taken: Diodoros' Reasons for Including the Speech of Theodoros*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 491-504. Zob. też prawdopodobnie I. Achilli, *Il proemio del libro 20 della Biblioteca Storica di Diodoro Siculo*, *Koinos Logos: collana di studi di filologia, archeologia, storia, scienza e società del mondo antico*, 5, Lanciano 2012 (*non vidi*).

[54] L.I. Hau, *Narrator and Narratorial Persona in Diodoros' Bibliotheke (and their Implications for the Tradition of Greek Historiography)*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 277-301.

zuje ona cztery passusy dzieła Diodora, pokazując różnice w sposobie prowadzenia narracji między nimi. Jej zdaniem takie spojrzenie na „Bibliotekę" może pozwolić na przesunięcie dyskusji ze źródeł, na jakich opierał się Diodor na sposób, w jaki opowiadał o wydarzeniach. Najciekawszą hipotezę dotyczącą konstrukcji narracji w „Bibliotece Historycznej" przedstawił ostatnio John Walsh, który zasugerował, że opis wojny lamijskiej został napisany w taki sposób, by na przestrzeni kilkunastu rozdziałów stworzyć wysublimowaną, symetryczną kompozycję pierścieniową[55]. Konstrukcja ta miała opierać się na całej sekwencji postaci i wydarzeń, związanych z zawiązaniem się antymacedońskiego sojuszu, które prowadziły do oblężenia Lamii, a następnie – występując w odwrotnej kolejności – obrazowały rozpad i upadek tegoż[56]. Przyjęcie argumentacji Walsha oznaczałoby, że Diodor potrafił zastosować w swoim dziele zaawansowaną technikę narracyjną, służącą zwróceniu uwagi czytelnika na wydarzenie, które uważał za kluczowe (w tym przypadku oblężenie Lamii w Diod. XVIII 13), co z kolei stanowiłoby kolejny argument przeciwko sprowadzaniu go do roli epitomatora.

Podsumowanie i perspektywy badawcze

Powyższy przegląd nie prezentuje bynajmniej wyczerpująco pełnego spektrum prowadzonych w ostatnich latach studiów nad Diodorem. By to osiągnąć, niniejszy tekst musiałby być kilkakrotnie dłuższy. Jego celem było jedynie zasygnalizowanie podstawowych problemów badawczych i głównych wątków w toczącej się w ostatnim czasie burzliwej dyskusji na temat tego autora. W większości kluczowych kwestii trudno w tym momencie mówić o konsensusie, a rozbieżności między głównymi podejściami są tak głębokie, że wspomniany wyżej tom pokonferencyjny „Diodoros of Sicily. Historiographical Theory and Practice in the *Bibliotheke*" nie bez powodu otwiera artykuł C. Rubincam pod wiele mówiącym tytułem „New and Old Approaches to Diodoros: Can They Be Reconciled?"[57].

Prowadzone w ostatnich dekadach badania nad Diodorem zdecydowanie zmieniły sposób patrzenia na tego historyka. Nowe ustalenia w wielu punktach podważają tradycyjne podejście do tego autora i „Biblioteki Historycznej". Jednocześnie część badaczy wyraża obawę, że „nowa ortodoksja", o której pisał już m.in. Jesús Lens Tuero,

[55] J. Walsh, *Ring Composition in Diodoros of Sicily's Account of the Lamian War (XVIII 8-18)*, [w:] *Diodoros of Sicily*, s. 303-327.

[56] W prywatnej rozmowie J. Walsh stwierdził, że na ten nieoczywisty trop naprowadziło go czytanie „Biblioteki" na głos – czyli w sposób, z myślą, o jakim była pisana.

[57] C. Rubincam, *New and old…*

stała się swoistą modą[58]. Niezależnie od tego jednak należy stwierdzić, że w kwestii badań nad „Biblioteką" i jej autorem mamy dziś zdecydowanie więcej pytań (i mniej pewnych odpowiedzi), niż mieliśmy w chwili publikacji monografii Sacksa, trzy dekady temu. Zagadnienia takie jak plan pracy Diodora, proces powstawania jego dzieła czy jego poglądy na sposoby pisania historii zostały na nowo otwarte – a ich analiza wydaje się konieczna dla zrozumienia charakteru, i, co za tym idzie, świadomej interpretacji treści „Biblioteki".

Wydaje się, że na nowo należy również wrócić do problematyki wykorzystania źródeł przez Diodora. Choć identyfikacja źródeł konkretnych passusów może być niemożliwa, to często można podjąć próbę identyfikacji tradycji, za którą podąża autor „Biblioteki". Analiza tych fragmentów, w których tekst dzieła możemy zestawić ze znanym skądinąd fragmentem domniemanego źródła, może powiedzieć nam wiele o metodzie pracy Diodora. Czy ingerował w tekst, a jeśli tak, to w jaki sposób? Na jakiej podstawie dokonywał – koniecznej przecież – selekcji informacji? Jak radził sobie z dygresjami swoich źródeł? Czy kontrolował każde z nich osobiście, czy polegał na polemikach swoich poprzedników? A może przede wszystkim – czy wszystkich autorów, z których prac korzystał, obdarzał takim samym zaufaniem? To wszystko są pytania, na które w tym momencie trudno jest udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Jeżeli z toczącej się debaty wyciągnąć można jeden generalny wniosek, co do którego mogliby się zgodzić wszyscy uczestnicy, to byłoby to stwierdzenie, że „Biblioteka Historyczna" jest dziełem zdecydowanie bardziej skomplikowanym, niż zwykło się to przyjmować. Jednak znaczenie tych nowych ustaleń i nowych wątpliwości nie ogranicza się jedynie do relatywnie wąskiego zagadnienia badań nad konkretnym autorem. Mają one również kapitalne znaczenie w przypadku osób korzystających z dzieła Diodora jedynie w charakterze źródła informacji, otwierają bowiem nowe perspektywy badawcze i pozwalają szukać nowych odpowiedzi i nowych interpretacji.

---

[58] J. Lens Tuero (*On Textual…*, s. 226) przedstawia bardzo daleko idącą, jak się zdaje zbyt optymistyczną, definicję „nowej ortodoksji". O możliwości posunięcia się za daleko w próbach rehabilitacji Diodora wspomina A. Meeus: „Ten pogląd [tj., że wstęp do „Biblioteki Historycznej" jest własnym dziełem Diodora oraz że jest on dobrze napisany] nie wydaje się jednak być oparty na solidnych podstawach, lecz raczej na nowym dogmacie studiów nad Diodorem, obejmującym głównie odwrócenie poprzedniego dogmatu: ponieważ niekompetencja i niewolnicze trzymanie się swoich źródeł przez Diodora było w oczywisty sposób wyolbrzymiane przez poprzednie pokolenia badaczy, wielu współczesnych odczuwa potrzebę równie gorliwego podkreślania jego zalet i oryginalności" („This view however, does not seem to be based on evidence, but rather on the new dogma of Diodorean studies that consists mainly of an inversion of the traditional dogma: because Diodoros' incompetence and slavish dependence on his sources have been obviously exaggerated by previous generations of scholars, many now feel the need to stress his qualities and originality equally vigoriously". A. Meeus, *History's Aims…*, s. 151). Stanowisko A. Meeusa wydaje się zdecydowanie zbyt ostre, jednak zwraca uwagę na realny problem, a zarazem główną trudność w badaniach nad Diodorem – konieczność oddzielenia faktów od przekonań i wynikających z dogmatów, przyjętych założeń i schematów myślowych.

Bibliografia

Edycje i przekłady

Agatarchides z Knidos, *Dzieje*, tłum. G. Malinowski, Wrocław 2007.

Diodor Sycylijski, *Czyny i dzieła herosów i półbogów*, *Fontes Historiae Antiquae* XVI, tłum. S. Dworacki, Poznań 2010.

Diodor Sycylijski, *Od mitu do historii*, *Fontes Historiae Antiquae* L, tłum. S. Dworacki, A. Pawlaczyk, Poznań 2020.

Diodoro Siculo, *L'isola più bella. La Sicilia nella „Biblioteca Storica" di Diodoro Siculo*, tłum. i red. C. Miccichè, Caltanissetta 2015.

Diodoros, *Griechische Weltgeschichte*, tłum. O. Veh, et al., 10 tomów, Stuttgart 1992-2009.

Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006.

Opracowania

Achilli I., *Il proemio del libro 20 della Biblioteca Storica di Diodoro Siculo*, *Koinos Logos: collana di studi di filologia, archeologia, storia, scienza e società del mondo antico* 5, Lanciano 2012.

Ambaglio D., *La Biblioteca storica di Diodoro Siculo. Problemi e metodo*, Como 1995.

Ambaglio D. red., *συγγραφή Atti del Convegno „Epitomati ed epitomatori: il crocevia di Diodoro Siculo", Pavia, 21-22 aprile 2004*, Como 2002.

Ambaglio D., *Diodoro Siculo*, [w:] *Storici greci d'Occidente*, red. R. Vattuone, Bologna 2002, s. 301-338.

Ambaglio D., *Diodoro Siculo. Biblioteca Storica libro XIII. Commento storico*, Milano 2008.

Ambaglio D., *Introduzione alla Biblioteca storica di Diodoro*, [w:] D. Ambaglio, F. Landucci, L. Bravi, *Diodoro Siculo. Biblioteca Storica: Introduzione generale*, Milano 2008, ss. 3-102.

Ambaglio D., Landucci F., Bravi L., *Diodoro Siculo, Biblioteca storica. Commento storico. Introduzione generale*, Milano 2008.

Barber G.L., *The Historian Ephorus*, Chicago 1935.

Baron Ch., *Timaeus of Tauromenium and Hellenistic Historiography*, Cambridge 2013.

Baron Ch., *The Road Not Taken: Diodoros' Reasons for Including the Speech of Theodoros*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 491-504.

Bosworth A.B., *„Plus ça change…". Ancient Historians and their Sources*, *ClAnt* 22.2 (2003), s. 167-198.

Bravo B., Wipszycka E., *Historiografia antyczna*, [w:] *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*, red. E. Wipszycka, t. I, Warszawa 1985, s. 39-125.

Burton A., *Diodorus Siculus. Book I. A commentary*, Leiden 1972.

Camacho Rojo J.M., *Actitudes del hombre frente a la Týche en la Biblioteca Histórica de Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 97-116.

Camacho Rojo J.M., *El concepto de Týche en Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 81-95.

Camacho Rojo J.M., *En torno a Diodoro de Sicilia y su concepción moralizante de la historia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 63-69.

Chamoux F., *Introduction générale*, [w:] F. Chamoux red., *Diodore de Sicile: Bibliothèque Historique. Introduction générale, Livre I*, Paris, 1993, s. I-LXXVII.

Dudziński A., *Diodorus' use of Timaeus*, *AHB* 30.1-2 (2016), s. 43-76.

Galvagno E., Mole Ventura C. red., *Mito – Storia – Tradizione. Diodoro Siculo e la storiografia classica*, Catania 1991.

Goukowsky P., *Diodore de Sicile, Pompéien repenti?*, *CRAI* 148.2 (2004), s. 599-622.

Green P., *Appendix A: The Terminal Date of the Bibliotheke*, [w:] Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006, s. 237-241.

Green P., *Introduction*, [w:] Diodorus Siculus, *Books 11-12.37.1. Greek History 480-431 BC the Alternative Version*, tłum. P. Green, Austin 2006, s. 1-34.

Hau L.I., *The Burden of Good Fortune in Diodorus of Sicily: A Case for Originality?*, „Historia" 58.2 (2009), s. 171-197.

Hau L.I., *Diodoros' Use of Agatharkhides' Description of Africa*, [w:] *Histoire et géographie chez les auteurs grecs du IIe siècle avant J-C au VIe siècle après J-C*, red. M. Coltelloni-Trannoy, S. Morlet, Paris 2019, s. 27-41.

Hau L.I., *Narrator and Narratorial Persona in Diodoros' Bibliotheke (and their Implications for the Tradition of Greek Historiography)*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 277-301.

Hau L.I., Meeus A., Sheridan B. red., *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, Leuven-Paris-Bristol 2018.

Hau L.I., Meeus A., Sheridan B., *Introduction*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 3-12.

Hornblower J., *Hieronymus of Cardia*, Oxford 1981.

Korus K., *Grecka proza poklasyczna*, Kraków 2003.

Lens Tuero J. red., *Estudios Sobre Diodoro de Sicilia*, Grenada 1994.

Lens Tuero J., *On Textual and Non Textual Quotations from Historical Works*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 221-227.

Lens Tuero J., *Sobre la naturaleza de la Biblioteca Histórica de Diodoro de Sicilia*, [w:] *Estudios sobre Diodoro de Sicilia*, red. J. Lens Tuero, Granada 1994, s. 33-61.

Lévy E., *Diodore de Sicile récrivant Thucydide (D.S. xii, 62.6-7 et 67, 3-5, versus Thuc. iv, 12.3 et 80)*, „Ktéma" 26 (2001), s. 333-341.

Meeus A., *History's Aims and Audience in the Proem to Diodoros'* Bibliotheke, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 149-174.

Meister K., *Die griechische Geschichtsschreibung. Von dem Anfägen bis zum Ende des Hellenismus*, Stuttgart-Berlin-Köln 1990.

Meister K., *Die sizilische Geschichte bei Diodor von den Anfängen bis zum Tod des Agathokles*, Munich 1967.

Miles R., *Carthage Must be Destroyed: The Rise and Fall of an Ancient Civilization*, London 2010.

Muntz Ch., *Diodorus Siculus and the World of the Late Roman Republic*, New York 2016.

Muntz Ch., *The sources of Diodorus Siculus Book I*, *CQ* 61 (2011), s. 574-594.

Palm J., *Über Sprache und Stil des Diodoros von Sizilien: ein Beitrag zur Beleuchtung der hellenistischen Prosa*, Lund 1955.

Parker V., *Errors and Doublets: Reconstructing Ephoros and Appreciating Diodoros*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the Bibliotheke*, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 189-206.

Parmeggiani G., *Eforo di Cuma. Studi su storiografia greca*, Bologna 2011.

Pausch D., *Diodoros, the Speeches, and the Reader*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 473-489.

Pearson L., *Greek Historians of the West: Timaeus of Tauromenium and his Predecessors*, Atlanta 1987.

Prandi L., *A Monograph on Alexander the Great within a Universal History: Diodoros Book XVII*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 175-185.

Priestley J., *A Question of Sources: Diodoros and Herodotos on the River Nile*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 207-219.

Rathmann M., *Diodor und seine „Bibliotheke": Weltgeschichte aus der Provinz*, Berlin 2016.

Rubincam C., *Cross-References in the "Bibliotheke Historike" of Diodoros*, Phoenix 43.1 (1989), s. 39-61.

Rubincam C., *How Many Books Did Diodorus Siculus Originally Intend to Write?*, *CQ* 48.1 (1998), s. 229-233.

Rubincam C., *New and Old Approaches to Diodoros: Can They Be Reconciled?*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 13-39.

Rubincam C., *The organization and composition of Diodoros' Bibliotheke*, *EMC/CV* 31 (1987), s. 313-328.

Sacks K., *Dating Diodorus' Bibliotheke*, *Med. Ant.* I.2(1998), s. 437-442.

Sacks K., *Diodorus Siculus and the First Century*, Princeton 1990.

Sacks K., *Diodoros of Sicily and the Hellenistic Mind*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 43-64.

Stronk J., *Semiramis' Legacy. The History of Persia According to Diodorus of Sicily*, Edinburgh 2017.

Stylianou P.J., *A historical commentary on Diodorus Siculus book 15*, Oxford 1998.

Sulimani I., *Diodorus' Mythistory and the Pagan Mission*, Leiden 2011.

Volquardsen Ch.A., *Untersuchungen über die Quellen der griechischen und sicilischen Geschichten bei Diodor, Buch XI bis XVI*, Kiel 1868.

Wallace S., *Implied Motivation in Diodorus' Narrative of the Successors*, [w:] *Narrative in Hellenistic Historiography*, red. A. Meeus, „Histos" Suppl. 8 (2018), s. 69-114.

Walsh J., *Ring Composition in Diodoros of Sicily's Account of the Lamian War (XVIII 8-18)*, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 303-327.

Westall R., *In Praise of Pompeius: Re-reading the* Bibliotheke Historike, [w:] *Diodoros of Sicily. Historiographical theory and practice in the* Bibliotheke, red. L.I. Hau, A. Meeus, B. Sheridan, Leuven-Paris-Bristol 2018, s. 91-127.

Wipszycka E., *Część trzecia. Wiek IV*, [w:] B. Bravo *et al.*, *Historia starożytnych Greków*, t. II, Warszawa 2009, s. 235-322.

Witkowski S., *Historjografja grecka*, t. III, Kraków 1927.

WSPÓŁCZESNE STUDIA NAD DIODOREM SYCYLIJSKIM

Streszczenie

Artykuł stanowi próbę zwięzłego przedstawienia toczącej się w ostatnich latach dyskusji nad „Biblioteką Historyczną" Diodora Sycylijskiego – jednym z najważniejszych źródeł naszej wiedzy o historii starożytnej. W pierwszej części omówione zostają główne publikacje, w tym zwłaszcza monografie poświęcone Diodorowi i „Bibliotece", współczesne wydania i tłumaczenia tego dzieła, a także komentarze do poszczególnych ksiąg.

W drugiej części zarysowane zostały główne nurty obecne w badaniach nad Diodorem. Nadal istotne miejsce zajmują wśród nich próby identyfikacji źródeł, na których się opierał (*Quellenforschung*). Nurt ten doczekał się jednak obszernej krytyki i w ostatnich latach podejście do niego stało się bardziej zniuansowane, nawet wśród uczonych, którzy nadal uznają go za najbardziej wartościowy sposób badania „Biblioteki Historycznej". W ostatnich dekadach uwagę badaczy zwróciły również kwestie tematów i mo-

tywów, które przewijają się konsekwentnie w całym dziele Diodora. Motywy te najczęściej związane są z dydaktyczną rolą historii, którą podkreślał sam Diodor.
Osobną kategorią problemów są zagadnienia dotyczące samego pisania „Biblioteki Historycznej", zarówno na poziomie datowania i organizacji całego procesu, jak i na poziomie analizy metody pracy Diodora. Przedmiotem refleksji współczesnych uczonych jest nie tylko plan pracy samego historyka, ale też jego decyzje kompozycyjne i stylistyczne, takie jak np. ograniczenie ilości obszernych mów czy wykorzystanie zaawansowanych technik retorycznych.
Słowa kluczowe: Diodor Sycylijski, historiografia grecka, starożytna Grecja, historia starożytna

CONTEMPORARY STUDIES ON DIODORUS SICULUS

Summary

The aim of the article is to present the Polish reader with a brief outline of the current discussions in the field of the studies of Diodorus Siculus' "Bibliotheke Historike" – one of the most important sources for studying ancient history. In the first part, the article discusses the main publications in the fields – including especially monographs on Dodorus and his work, editions and translations, and commentaries to individual books or groups of books.
The second part offers an overview of the main research areas within the Diodorean studies. Among these, the attempts to identify and reconstruct the sources used by Diodorus (*Quellenforschung*) still feature prominently. However, in recent years this approach has been a subject of an extensive critique and consequently evolved into a more balanced view, even among the scholars who still argue for its crucial role in studying "Bibliotheke". In the last decades the scholars turned their attention also to various themes and motifs which appear consistently throughout the whole oeuvre, most often reflecting Diodorus' focus on the moral and didactic role of history.
Another category of problems receiving a lot of attention in the recent years refers to the process of writing of "Bibliotheke Historike". Both the dating of this process and its internal organization, and Diodorus' method of work have been subjects of a lively discussion. The modern scholars are interested not only in Diodorus' plan and its execution, but also in his stylistic and narrative choices, such as his decision to avoid lengthy speeches or his use of advanced rhetorical techniques.
Keywords: Diodorus Siculus, Greek historiography, Ancient Greece, Ancient history